

Kirja-arvio

Jukka-Pekka Puro

Mediasukupolvien äärellä

Janne Matikainen (2011) (toim.). *Muuttuvat mediat – haasteelliset sukupolvet*. Helsinki: Infor, 153 s.

► Janne Matikaisen toimittama kirja ”Muuttuvat mediat – haasteelliset sukupolvet” on ensituntumaltaan hyvin kutsuva. Kustantaja on uutta sarjaa rakentaessaan selvästikin panostanut yleiseen ilmiasuun. Spartalaisempiin ilmeisiin tottunut saattaa pitää lopputulosta nelivärikuvineen yleisvaikutelmaltaan jopa yllällisenä, mikä kuitenkin johtunee enemmän siitä, että niin monissa sarjoissa suunta on ollut päinvastainen ja silmä on vähitellen jo tottunut yleisilmeiden kurjistumiseen.

Kirjan pääkäsitteet linkittyvät mielenkiintoisella tavalla toisiinsa: sellaiset arkikielessä helposti viljeltävät sanat kuin ”media” ja ”sukupolvi” ovat tarkemmassa analyysissä monisyisiä, ja kun näiden kahden yhtymäkohdista eritellään, eteen avautuva kokonaiskuva on kaikkea muuta kuin mustavalkoinen. ”Televisiosukupolven” tai ”nettisukupolven” kaltaiset leimamerkit auttavat jäsentämään median käyttöön ja kehitykseen liittyvää julkista keskustelua, mutta kirjalle, jonka ”tarkoituksena on raapaista asiaa hieman syvemmältä”, kuten Matikainen sivulla 9 toteaa, on eittämättä tarvetta.

Kirjan rakenne on avattu lukijalle selvästi. Sillä on Matikaisen mukaan kolme pääteemaa – yleisöt, journalistit ja mediamuodot – ja kullakin näistä yksi pääartikkeli, joita seuraa kaksi kommenttitekstiä. Rakenne on idealtaan ymmärrettävä, mutta saattaa jo lähtökohtaisesti jakaa lukijoita. Itse vierastin tätä konferenssi- ja seminaarikäytännöistä tuttua ratkaisua, koska se johtaa eritasoisin teksteihin: pääartikkelit (kuten seminaareissa varsinaiset esitelmät) ovat huolellisia ja argumentaatioiltaan hiottuja, kun taas kommenttitekstit (seminaarien kommentaarien tapaan) jäävät herkästi vain jonkinlaiseksi pakolliseksi täytteeksi. Seminaareissa kommentaarit voivat ruokkia ja avata keskustelua, mutta kirjassa niiden asema on lähtökohtaisesti haasteellisempi.

Rakenne on haasteellinen siitäkin syystä, että kaikki kommenttitekstit eivät oikeastaan ole kommentaareja. Anni Lintulan ja Nando Malmelinin Demi-tapausesimerkki on sinänsä mielenkiintoinen ja sopii hyvin kirjan kontekstiin, mutta sen suhde Matikaisen pääartikkeliin jää lukijan pääteltäväksi. Sama koskee kirjan loppupuolella Valtteri Niirasen sellaisenaan selkeää tekstiä, joka on kuitenkin enemminkin katsaus viestintäpolitiikkaan ja lainsäädäntöön kuin kommentaari. Ja edelleen: miksi kirjan alussa puhutaan kolmesta pääteemasta, jos niitä sisällysluettelossa on neljä, ja miksi Hannu Niemisen artikkeli nostetaan pääartikkelitasolle, jos sitä ei yhdessäkään muussa tekstissä kommentoida? Kirja poikkeaa niin monessa paikassa rakenteellisesta ratkaisustaan, että mieleen tulee, olisiko jokin muu vaihtoehto kuitenkin puoltanut paremmin paikkaansa.

Varsinaiset kommentaarit, jollaisiksi tulkit-sisin Turo Uskalin, Atte Jääskeläisen, Heikki Hakalan ja Hanna Rajalahden tekstit, ovat luonteeltaan erilaisia. Jääskeläisen ja Hakalan kommentaareilla on eniten yhteistä: ne täyttävät kaikessa sujuvuudessaan hyvin kommentoinnin edellytykset, mutta jäävät sisällöltään turhan kevyiksi. Kirjoittajien oma ääni ja käytäntölähtöiset kokemukset välittyvät lukijalle, mutta jos ajatuksena on ollut pääartikkelien argumenttien arviointi ja yleisemmän keskustelun herättäminen, puheenvuorot eivät aja asiaansa. Vaikka etenkin Hakala kirjoittaa suorasanaisesti journalistisen johtamisen nykyahteista, tekstit ovat kovin konsensushakuisia.

Uskalin kommentaari sisältää tuoretta ja monipuolista kirjallisuutta, mikä tekee siitä mielenkiintoisen ja antoisan. Kirjan kokonaisuuden kannalta valitettavalla tavalla Uskalin kuitenkin toteaa heti kättelyssä vain myönteistä (s. 110) Kari Väisäsen pääartikkelia. Myönteily on ymmärrettävää, jos kirjoittajat ovat ai-

dosti samanmielisiä, mutta jos kaikki ovat kovin samanmielisiä kaikesta, kirjasta muodostuu turhan siloteltu vaikutelma. Hanna Rajalahden kommenttipuheenvuoro muodostaa tässä myönteisen poikkeuksen. Rajalahti toteaa Erja Kolarin tekstin kommentaarissaan purevasti, kuinka alalla voitotellaan ”seminaari toisensa perään vanhojen hyvien aikojen kadotusta” (s. 73). Rajalahden poleemista mutta purevaa tekstiä olisi lukenut mielellään pidempäänkin.

Pääartikkelit ajavat kaikkiaan hyvin asiansa. Artikkeleissa kootaan yhteen onnistuneesti se, mitä tällä hetkellä sukupolvikysymyksistä suhteessa yleisöihin, journalistiseen työhön ja mediasisältöjen muutoksiin Suomessa tiedetään. Selkeimmin uutta tutkimusta kirjassa edustaa Erja Kolarin teksti ”Unelma-ammatin kuolema – nuoren journalistin kohtuulliset odotukset”. Kolarin artikkeli on moneltakin osin ansiokas: raportoitu aineisto on laaja ja tulokset analysoitu selkeästi. Tulokset pistävät myös oikeasti pohtimaan. Jos kyselyyn vastanneista (n=246) journalistiopiskelijoista peräti 71 prosenttia tosiaan ajattelee myöhemmin tekevänsä jotain ihan muuta kuin mitä he opiskelevat, asiaa ei voi ainakaan olankohautuksella koulutuksessa ohittaa.

Janne Matikaisen ”Yleisöjen sukupolvet – vastaanottajista tuottajiin” on sukupolvirakenteiden osalta hyvin valaiseva. Matikainen ei tuo tarkastelemissa osa-alueisiin, kuten yleisötutkimukseen tai journalistin kulutukseen, ratkaisevasti uusia näkökulmia, mutta nykytilanekuvauksena artikkeli toimii hyvin. Paikoin artikkelissa on toistoa ja kiireen tuntua. Don Tapscottin (2010) *Syntynyt digiaikaan* -teoksen, jota muutkin kirjoittajat näyttävät usein lukeeneen artikkeleita laatiessaan, sisältöjä toistellaan turhaan ja koko lailla kriittikittömästi. Tapscottin kovin bisneslähtöiseen mallintamiseen voisi suhtautua analyttisemminkin.

Hannu Niemisen ”Median tulevaisuus demokratian ja markkinoiden välissä” on luontevaa jatkoa kirjoittajan aiemmalle tuotannolle. Artikkelin voisi jopa ajatella jonkinlaiseksi lisäliitteeksi Niemisen ja Mervi Pantin *Media markkinoilla* -teoksen. Niemisenkin artikkelin yhteydessä mieleen tulee joitain kysymysmerkkejä, joista keskeisin koskee artikkelissa käytettyä

SWOT-analyysiä. SWOT on selkeärajainen työkalu, mutta siihen kriittisesti suhtautuvien joukko on suuri. Ja jos kyseenalaistaa SWOT-ajattelun, samalla herää kysymys siitä, ovatko suomalaisen mediakentän vahvuudet ja heikoudet lopulta juuri ne, joihin Nieminen analyysissään päätyy.

Kari Väisänen ”Mediamuotojen sukupolvet – sanomalehdistä hybridituotteiksi” poikkeaa Niemisen, Matikaisen ja Kolarin artikkeleista. Väisänen kirjoittaa selvästi eri perspektiivistä kuin muut pääartikkelien laatijat. Kolme edellistä ovat tutkimuslähtöisiä ja esimerkiksi viite- ja argumentaatiotapojen osalta uskollisia akateemisille konventioille, Väisänen ei. Vaikka artikkelilla on esimerkiksi kirjallisuusluettelo, siihen ei viitata. Artikkelin on tässä mielessä itsenkin otsikkonsa mukainen hybridituote, millä on hyvät ja huonot puolensa. Olisin mielelläni nähnyt esimerkiksi lehtien arvonlisäveroa ja tabloidisaatiota koskevissa osioissa muitakin viitteitä kuin yhden pro gradun, koska tutkimustakin on, ja koska nähdäkseni juuri tutkimuksen kautta vaikkapa ”arvonlisäveron kautta lehtikuolemiin”-argumentaatioon saataisiin enemmän lihaa.

Teos on kokonaisuudessaan yleisluonteeltaan kuitenkin kovin sovinnollinen, jos sitä vertaakaan vaikkapa alalla käytäviin sukupuolilähtöisiin keskusteluihin. Kirja ei rakenna tai kehittele sukupolvien välisiä jännitteitä vaan ennemminkin tavoittelee ratkaisuja niihin. Ajatus on hyvä ja kannatettava, vaikka käytännön toteutukseen suhtautuisikin paikoin kriittisesti. Kannatettavaa on lähtökohtaisesti sekin, että eri näkökulmista mediakentän muutoksia tarkastelevat kirjoittajat kokoavat näkemyksensä yksien kansien väliin. Vaikka lopputulos ei oman tulkintani mukaan ole paras mahdollinen esimerkki siitä, miten tutkimus ja käytäntö voivat keskustella alalla keskenään, sen lähtökohdat perustelevat erinomaisesti itsensä.

Kirjallisuus

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2004). *Media markkinoilla. Johdatus viestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki.

Tapscott, Don (2010). *Syntynyt digiaikaan*. Jyväskylä: WSOY Pro.